

XI.

DISSERTATIVNCVLAE

DE

EXPEDITO ET PLANO IN LATIVM ITINERE
CONTINVATIO.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
FRIDERICO III,

DVCI SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM,
ANGRIAE QVOQVE ET WESTPHALIAE, COMITI
PROVINCIAE THVRINGIAE, MARCHIONI MISNIAE, PRINCIPIS
DIGNITATE COMITI HENNEBERGAE, COMITI MARCAE
ET RAVENSBERGAE, DYNASTAE RAVENSTEINII
TONNAE, RELIQV.

DOMINO ET PATRIAE PRINCIPI LONGE
CLEMENTISSIMO,
DIEM NATALEM AVSPICATISSIMVM

VII KAL. MAII A. R. S. c1815 cc LVII

AD DEVOTISSIMA MV SARVM VOTA QVAM FELICISSIME REDEVNTEM
QVATVOR BONARVM ARTIVM ALVMNORVM
TOTIVS COETVS NOMINE LAETISSIMO PECTORE CONGRATVLANIVM
ORATIVNCVLAS

V T

EXCELLENTISSIMVS PROVINCIAE EISENBERGENSIS
PRAESES,

PERILLVSTRES AVLAE OPPIDIQVE PROCERES,
GRAVISSIMI ET SPECTATISSIMI SCHOLAE INSPECTORES

INQVE HIS

MAXIME VENERANDVS EPHORVS

ATQVE OMNES FAVTORES ET AMPLIFICATORES REI SCHOLASTICAE

BENEVOLENTISSIME AVDIRE HAVD GRAVENTVR,

SVMISSE, OBSERVANTERQVE ET PERAMICE

ORAT ROGATQVE

M. IOH. DAVID GSCHWEND, RECT.

EISENBERGAE,

EXCVDEBAT CHRISTIANVS HENRICVS WALTHERVS.

ummorum Principum quam plurima esse pulcherrimis laudibus celebranda opera eloquentiae excellentiam tanta facundia praedictorum, ut nemo lingua promior aut scriptis in tota republica paratior habendus sit, quam longissime superantia, res ipsa eaque egregia vel me tacente loquitur. Licet vero iam statu sacro ordinando, iam graues et praeclaras leges condendo; mox pietatem fortiter tutando, impietatem et scelus quam acerrime vindicando; mox civium bonorum fidem ab hostium iniuriis defendendo honoremque patriae factum, tectum et ab omni incommodo detrimentoque et molestia sincerum ac integrum conservando dissentiant sint: amicorum tamen parandorum negotium ceteris non postponendum quam sapientissime iudicant. Etenim infestis infensisque hostibus ad exitialis belli consilium se recipientibus; de instituenda, augenda et conservanda mercatura Principibus toto pectore cogitantibus; metu non mediocri e terrarum finibus expellendo nonne idem ad pangenda amicitiae foedera maxima feruntur contentione?

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO FRIDERICO III, DUCI SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MONTVM, ANGRIAE QVOQVE ET WESTPHALIAE et rel. PRINCIPI AC DOMINO LONGE CLEMENTISSIMO, amicitiam cum potentissimis Principibus contrahere, contractam magna cum cura confirmare nisi perutile visum: hoc tempore afflictissimo, quo magni in patriae intestinis concitati belli moles non minima superesse videtur, Sacra summa cum religione confici, humanitatis ac litterarum studia fideliter tractari, mercaturis faciendis res honeste quaeri, cultura agrorum, qua nihil melius, nihil vberius, tuto exerceri possit? Qua propter hoc ipso die Natali, quo nihil his terris laetius, nihil iucundius accidere potuisset, pro salute OPTIMI PRINCIPIIS integerrima et perpetua CLEMENTISSIMI PATRIAE PATRIS incolumitate ardentissimas, id quod ne vlllo quidem die intermitterimus, fundamus preces haud turpi facta proximo abhinc anno promissa obliuione terentes. Scruet pariter atque sospitet DEVS. O. M. SERENISSIMAM CONVIVEM ET CVM PRINCIPE HAEREDE SERENISSIMO TOTAM DOMVM SAXONICAM GOTHANAM SERENISSIMAM! Deuotis hinc votis sua adiungunt Musarum Alumnii, quorum nominibus Cathedram conscensuri sunt

Adolescentes Humanissimi ad altiora cum laude aspirantes,

CHRISTIANVS GOTTLOB FRIDERICI, Drossigensis, isque votis denotissimis orationem latinis quidem verbis conceptam praenuntiurus de *Vano quodam et inefficaci victoriae signo;*

BENIAMIN PVLIZ, Helmsdorffensis, eodem idiomate de *Misera ista saeculorum facie, qua scientiae et humanitatis studia plane neglecta iacuerint,* dicturus;

GEORGIUS GODOFREDVS RICHTERS, Eisenbergensis, Germaniae *suas recentiori aeuo longe, quam medio, angustiores esse,* oratione teutonica euincere annititur et

CHRISTIANVS FRIDERICVS FABRITIVS, Nostras, Verum plures Scholas *in pauciores redigere consultus, nec ne?* vernacula disquirat.

In his *Friderici* exantlatis laboribus, quibus Schola fungitur, *Plurimum Reuerendi Parentis, Fautoris mei in primis Honorandi,* arbitrio in uniuersarum scientiarum emporium proficiscendi copiam nactus *plimum* Musis heic degentibus *Vale, Carmine eleganti germanico,* est dicturus. Fuit III Iduum Iulii Anni clo lccc lxxii, quo huius Musarum sedis limina salutare coepit. Per quinquennii ferme intervalum tenaciter promissis stando sibi non defuit. Quod enim cum pietate diligentiam, cum diligentia obsequium, cum obsequio gratum animum coniunxerit, haud obscure ex dictis elucet. Inuitum igitur Commilitem modestum discentium coetum dimittere prae se latari sunt dno ex illis bonae notae,

IOH. THEOPHILVS MYLIVS, Gossersbadia-Monachorum, iam non prima vice cum laude dicens, *Carmine nostro idiomate composito,* quo insimul digitum in *Media,* quibus prudentiam bonarum artium alumnus consequi possit, consulto intendit et

CHRISTIANVS AVGVSTVS WOLFFIVS, Neirschbitiensis, Carmine heroico *genere scripto Ouidiana; Res age, rurus eris,* paucis est expositurus.

Coniunctis academiae Candidati non indigni votis amicorum piis mea ex sincera mente profecta addendo ominor, laudandae honestatis *Filii perditissimi* indolem non expertem *Dilectissimorum Parentum* animis spem esse allaturam, fore ut Apophthegma illud Ouidianum et in academiis mentis acie dispectum ab omnibus infidiis tutum reddat.

Expeditum

Expeditum vero planumque, quod monstrare coepi, in Latium iter iam carpendum esse moneor. Quam ob rem, vt redeam, vnde digressus sum, meam, saluo tamen Grauiorum Virorum iudicio, ne glaucoma ob oculos obicere voluisse videar, non occultabo sententiam, In tres partes diuisam *Schmidii cel. Grammaticam*, quarum prima tironibus subsidio facilissima cognita, altera difficiliora paullo, qui altiores progressus fecerint, tertia pronectioribus inservientia complectatur, typis exseribendam existimo, vt ne cuiuslibet Ordinis pensum infringatur et praeterea quaelibet sumtuum leuandorum causa separatim comparari queat. Nisi, annis pueris atque adolescentulis in quarto, tertio et secundo Ordine destinatis, haud intermissa tamen, animam quam litterarum dicunt, repetitione creberrima, sui cuius Ordinis, non vero trunco stupidiori, ex voto haereant: omnia me fallere largior quam lubentissime. Simul ac vero *Cel. Morbosi* consilium ne flocci facias, quaerenti: *Qua via ad sacram eloquentiam peruenire queas? Si orationes, considerate respondentis, sacrae legantur et relegantur.* Ter quippe et amplius si quaeratur: *Qui ad iter in Latium ingrediendum recte accinctus dicendus sit? Qui,* responderem identidem, *non paruum tenas Vocabulorum copiam.* Nec in alia vt sis opinione a *Cl. Christiano Weisio* in *Oratore de Institutione studiorum monstrante*: „Quomodo studia litterarum, quae a recta institutione „aberrarint, ope educationis in viam sint reducenda? Tenea scilicet puerorum ingenia non „Grammaticorum praeceptis irretienda, sed Nominum et Verborum flexione aliusque rudis „mentis cognitis ad scriptores adducenda, e quibus Vocabulorum sensum et vsum arripiant; fortasse adduci patiaris. „ Quaecnam, quaeso, sunt illa rudimenta? Vnde eadem, nisi ex Grammatica, hauris? Quae Nominum et Verborum flexionem, nisi Grammatica, tradit? Vocabulorum cognitionem referuabis, vsque latinorum scriptorum adyta adeas? Intelliges Autorem sine Vocabulorum notitia? Sicine nihil est, vt belli meditantis ante, quam proelium committat, modo conscripti milites firmentur? „Singulis itaque diebus sex, etiam „octo Vocabula memoriae mandentur; primis primo die mandatis altero totidem addantur, „non tamen neglecta priorum repetitione sicque ad vltimum septimanae hoc instituto occu- „patus expiscetur docens: an omnia tenaciter haereant; singulisque mensibus quatuor „septimanarum interuallo propositorum renouet memoriam et singulis trimestribus, quae „huius temporis spatio discens memoria comprehenderit. „ Quo posthabito discendorum Vocabulorum negotio nemini mirandum accidat, si in explicando Autore superiorum adeo Ordinum discipuli hallucinentur, errent, labantur. Equidem, quod mihi non in dubium venit, in *Cl. Cellarii* libro memoriali, quo ad litterarum studia iuuanda accommodatior facile non est, multum leuationis ponendum: ast, quam de re scholastica Viri docti promerentur, qui librum Attributa continentem et ea, quibus tribuuntur, et Verba et Voces, quae vincula quasi latini sermonis sunt, apte inter se cohaerentia emitterent, ac Verba quidem coniuncta eaque difficillima tertio, altero difficiliora, facilia primo loco ponerent et eum librum aequae dispertirent. Quae discendi alacritas excitaretur! quae vtilitas expectanda foret!

Verum enim vero haec aliquando maxime vsui futura discitibus Scriptore quidem in manus tradito, in confesso est: ast, qui tironibus legendus sit, vt autor sim, iure reposci potest atque flagitari hocque eo magis, quod Langii antesignanorum alii Gymnastarchas quondam lausanensis, *Corderii*, alii *Erasmii roterodami Colloquia* commendant, aliis *Orbis Pictus* arridet. Quorum omnino Virorum ac tirociniorum Autorum laudem difficulte obscuratura est obliuio: nihilo tamen scicis puerorum refert, vt librarias tabernas, an et alius ad hoc in primis institutum accommodatus liber inueniendus sit, oculis paulum perlustremus. Temporis atque argumenti opportunitate *Cel. Weisii*, ill. *Fridericiani adhuc florentis Collegii*, quod *Altenburgi est*, *Directoris quondam meritisissimi, Latium in Compendio* in manus venit Scholis diligenter commendandum, quippe in quo non totus solum *Cellarius* est exhaustus, sed quod puritatis etiam, castitatisque et varietatis causa eruditorum fauorem sibi conciliat. Regulae quidem *Langio* respondent: easdem vero et ex *Schmidio* eruere quid faceret negotii? Praecat ambitum verborum contractum et breuem legendo pueris Praeceptor, qui vtno vlla ex parte hallucinentur, terque quaterque lectionem repetant, omnes cum singulis carptim soluantur partes; illud, de quo sermo est, item et Attributum eum Verbo, si iniustata forte sint et quid difficultatis habeant, flectantur, non communi et vulgari modo, quam diligentissime; rerum notas excipiat verborum compositio; an partes memoria teneantur, fiat periculum; in notandis loquendi formis in singularem vsum conuertendis non mediocris adhibeatur diligentia; et, vt consecutionem in coniunctione verborum curiose seruat Latini elegantia, ne Generibus, Numeris, Personis, Casibus perturbetur oratio, et longe a nostra dicendi scribendique consuetudine abire solet, sic Praeceptoris fidei, vt ne fructurae artificii expertus sit discipulus; exprimaturs pensum de latino ad verbum, post ad vernaculae indolem;

trans-

FK II. 110

translationem in diurnos commentarios coniectam excipiat, clauso autem Autore, de nostro in latinum translatio. Absoluto omni negotio non memoria vacillans penſum recitabit discipulus, qui, variatione calamo excepta, quod operetur domi, habebit.

Haecenus cum tironibus adolescentulis viam in Latinum tendentibus monstrasse sufficiat: ast nec proveciores sunt retardandi. Quod frustra in ipsorum styli exercitationibus elegantiam, aequalitatem, numerum quaesueris, ne mireris. Etenim si vno eodemque die Orationes Ciceronis, Cornelius Nepos, Virgilius; altero Ovidius, Plinius, Cicero's Epistolae, et sic porro, explicentur: doctrinae non fiat confusio? Ea propter remouenda est haec studiorum pestis a ludis literariis et vnus alterque, aureae potissimum aetatis aut alterius, optimae notae est retinendus. Vt Autoris sententiam intellectu consequatur discipulus: non a ratione abhorreere videtur, si totius Capitis Summam vel paucis tradat Praeceptor; et, explanando eidem si ab initio ad finem ambitus verborum lectio ab illo praemittatur. Id quod ab ipsis commodis non alienum esse arbitror: abit enim a nostro, vt me notare memini, Latinus et ab huius sermone mirum in modum Germanus. Quod nisi teneatur: adolescentem nutare ne mireris. In eodem vero, de quo sermo est, Autore eo vsque detinendi sunt discentes, dum non proferre solum et exprimere possunt pure et plane omnia latine, sed et eius Autoris vim et elegantiam loquendo et scribendo ostendere. Attamen si accidat, vt vocabula omnia et loquendi modos vnus ille non suppeditet: commode ea post aliorum lectione adiciuntur. Ducum quidem nomine si insigniri nolis, comitum certe ratum habes Lectionem aequae ac Exercitationem. Quum enim in inferioribus Ordinibus magnam Vocabulorum copiam, tum pueri, sibi comparauerint: quo minus proveciores aetate ac intelligentia Autorem adire et creberrima lectione vberiorum cognitionem adipisci hancque quotidiano sermone item et diligenti repetitione, nec postposita floccique habita, etiamſi haec primum affectionum mutatione fiat, imitatione augere queant, non inferitur impedimentum.

Licet iam non desint praecepta: est tamen, quod faciliorem efficit et longe explicatorem Autoris lectionem, si locus primo sit obseruationibus, vt similia probe discernantur: aliud enim est *oppidum petere*, a quo discernendum *aliquem* et *ex aliquo petere*: *scipio* est alius significationis *in vineis*, alius, si dixeris: *scipioni arundineo inniri*: alius quoque, quum *ab eiusmodi scipione gens patritia Romae Scipionum nomen* sortita est. Cuiusmodi vel sexcenta in probatorum Autorum lectione occurrunt. Quae nisi probe discernantur, nisi et doceatur, quae propria sit, quaeque translata vocis significatio: non potest non fieri, quin interpellentur discentes, quo minus in litterarum studiis optatos progressus faciant. Deinceps nec praetermittendum, vt ea, quae aliena sunt, tum a consuetudine loquentium siue patrio, siue latino sermone, tum ab ipsis, quae tradita sunt, praeceptis, accurata animaduersione notentur. Nostra lingua vsurum nonne obscurum fieri statuas, si haec: *Ab aduersario stare, abire magistratu, non conuenit inter eos, magnam in spem venire*, ad verbum reddat? Inquirendum igitur est, quid proprium, quidue purum sit et quid contra ea nouis et ineptis vocabulis aequae ac barbaris inuolutum et obscuratum sit. A melioris notae scriptoribus aliena sunt *caodaemon*, *ethnicus*, *zelus*, et barbara habentur; item, ab honestate partim, partim a probatorum Scriptorum puritate remota: *Proximus*, *diuus Paulus*, *pienissimus*, *perorare*, *eruare libellum*, cum aliis, quae passim leguntur. Quae vitiosa et corrupta scribendi consuetudo puro et incorrupto sermone corrigenda et probe obseruandum, probeque notandum est, quae vel a plebis, vel vulgarij latinorum sermone, vel a praeceptis auditis discrepent. Quod superest, linguae latinae studiosos voces accurate ponderet, quibus quasi vitulis oratio deuinciri soleat, quo ordine, quo loco positae sint, vtrum similis eorum vis sit et vnus, nec ne. Quae si satis cognita sunt: vnus non omittendus creberrima exercitatio comparandus, quae tota in imitatione posita est. Non vna autem haec esse consuecit, altera faciliior, altera difficilior habetur. Illam dicimus, si latinum sermonem ex Autore probato propositum imitatio vernaculo dictanda excipiat, commutatis modo Temporibus, Personis, Locis, Rebus etiam, quo verba Autoris et sententiae eo magis memoriae imprimantur et eo firmiter haereant; haec autem, si eodem seruatō numero aliis verbis aliisque sententiis vtitur, quod subacti ingenij labor est. Quum penſum a magistro ex Autore sermone nostro, non vero eodem inspecto, discentes reddere iubeantur, non omnino nauic habendum.

P. P. Effenbergae, VIII Kal. Maii, A. R. S.

clō cc lviij

MC

egio illo opere Melanchthon et
Quae vtilissimi libri praestantia
i meos illorum virorum opera
ie latet, sed promptum propo-
quam diligentissime consulen-
ribus dilucido negotio et fidem

communierit. P. P. Eisen-
stioni, vt primum

XI.

DISSERTATIONCVLAE

DE

EXPEDITO ET PLANO IN LATIVM ITINERE
CONTINVATIO.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
FRIDERICO III,

DVCI SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM,
ANGRIAE QVOQVE ET WESTPHALIAE, COMITI
PROVINCIAE THVRINGIAE, MARCHIONI MISNIAE, PRINCIPIS
DIGNITATE COMITI HENNEBERGAE, COMITI MARCAE
ET RAVENSBERGAE, DYNASTAE RAVENSTEINII
TONNAE, RELIQV.

DOMINO ET PATRIAE PRINCIPI LONGE
CLEMENTISSIMO,
DIEM NATALEM AVSPICATISSIMVM

VII KAL. MAII A. R. S. MDCCCLVII

AD DEVOTISSIMA MVSAEYV VOTA QVAM FELICISSIME REDEVNTEM
QVATVOR BONARVM ARTIVM ALVMNORVM
TOTIVS COEIVS NOMINE LAETISSIMO PECTORE CONGRATVLANTIVM
ORATIVNCVLAS

VT

EXCELLENTISSIMVS PROVINCIAE EISENBERGENSIS
PRAESES,
PERILLVSTRES AVLAE OPPIDIQVE PROCERES,
GRAVISSIMI ET SPECTATISSIMI SCHOLAE INSPECTORES
INQVE HIS

MAXIME VENERANDVS EPHORVS
ATQVE OMNES FAVTORES ET AMPLIFICATORES REI SCHOLASTICAE
BENEVOLENTISSIME AVDIRE HAVD GRAVENTVR,
SVEMISSE, OBSERVANTERQVE ET PERAMICE
ORAT ROGATQVE

M. IOH. DAVID GSCHWEND, RECT.

EISENBERGAE,

EXCVDEBAT CHRISTIANVS HENRICVS WALTHERVS.